

med vold om de forlater eget hjem. Da hjelper det lite med formell rett til å stemme og å organisere seg politisk. Under slike omstendigheter må staten aktivt ta grep for å beskytte kvinner mot vold i private relasjoner, slik at de gis muligheten til å utøve kontroll med egne omgivelser gjennom politisk deltakelse (Nussbaum, 2006, s. 286–287).

Mange kapabiliteter på Nussbaums liste kan dessuten knyttes til *økonomiske og sosiale rettigheter*, slik som rett til arbeid, rimelige arbeidsvilkår, tilfredsstillende levestandard, sosial trygghet, utdanning og helse. Disse rettighetene understreker ytterligere betydningen av at staten tar en aktiv rolle i å legge til rette for at vi kan leve gode liv. For å ivareta økonomiske og sosiale rettigheter må staten sørge for at alle har tilgang til rent vann, mat, helsetjenester, utdanning, et sted å bo med mere.

Det er ikke uvanlig å mene at økonomiske og sosiale rettigheter er sekundære sammenlignet med sivile og politiske rettigheter. Ifølge et slikt syn er de sivile og politiske rettighetene de viktigste og mest grunnleggende rettighetene. De bør derfor prioriteres foran økonomiske og sosiale rettigheter, selv om også de sosiale og økonomiske rettighetene er viktige. Nussbaum (2006, s. 288–290) avviser en slik prioritering av rettigheter. Kapabilitetstilnærmingen innebærer som nevnt at ingen kapabiliteter kan byttes bort mot andre kapabiliteter. Hver kapabilitet er en vesentlig bestanddel i et godt liv, og derfor viktig i seg selv. Staten kan av den grunn ikke prioritere vekk rettigheter som ivaretar våre fysiske og sosiale behov.

Nussbaum påpeker dessuten at de to typene rettigheter ikke er uavhengige av hverandre. Skal vi kunne nyttiggjøre oss de sivile og politiske rettighetene, må også de økonomiske og sosiale rettighetene være sikret. Ytringsfrihet og rettigheter knyttet til politisk deltakelse har liten verdi for den som mangler utdanning eller som må bruke all sin tid på å fø seg selv og egen familie. Det gir derfor liten mening å prioritere den ene typen rettigheter foran den andre. Heller enn å gi den ene typen rettigheter forrang foran den andre typen understreker Nussbaum hvordan de henger sammen, og er en helhet som gjør det mulig for oss å leve gode menneskeliv.

21.6 Tar kapabilitetstilnærmingen tilstrekkelig høyde for kulturelt og verdimessig mangfold?

Nussbaums kapabilitetstilnærming er basert på en ide om hva det vil si å leve et fullverdig liv som menneske. Målestokken for god organisering av staten og fordeling av ressurser er de kapabilitetene som legger til rette for utøvelse av vesentlige menneskelige funksjoner. Politikk som orienterer seg ut fra denne tilnærmingen, vil derfor ikke være nøytral til spørsmålet om hva som er et godt liv.

Nussbaum er likevel opptatt av å vise at kapabilitetstilnærmingen tar tilstrekkelig høyde for kultur mangfold, og at den ikke er paternalistisk. Hun mener listen over viktige kapabiliteter ikke forutsetter at man aksepterer et bestemt livssyn eller har en bestemt kulturbakgrunn. Listen representerer det hun kaller et «frittstående moralsk ideal» som det er mulig å enes om på tvers av ulike livssyn, verdensanskuelser eller religiøse ståsteder (Nussbaum, 2000, s. 83). Enten man er kristen, muslim, hindu eller ikke-troende, vil man for